

Olomoucká učebnice morfologie ruského jazyka

Jindřich Kesner

Архангельская, Алла, а Вацлав Словак. 2017. *Морфология современного русского языка в сопоставлении с чешским*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.

Přestože – jak autoři učebnice uvádějí – je morfologie nejstálejší úrovní jazykového systému, není morfologický subsystém jazyka zdaleka neměnný. Kromě toho můžeme sledovat nové, leckdy objevné přístupy i k ustáleným jevům. Vliv některých takových přístupů by měl být patrný i v základních učebních textech. Z těchto důvodů si vydání každé nové vysokoškolské učebnice zasluhuje pozornost odborné veřejnosti.

Olomoucká učebnice ruské morfologie obsahuje část teoretickou a část praktickou. V Úvodu jsou zopakovány základní pojmy nauky o jazyce (což jistě ocení každý student) a je ukázáno místo tvarosloví v jazykovém systému. Je popsán objekt morfologie jako součásti jazykovědy a její vztah k ostatním lingvistickým disciplínám. Následuje poučení o morfemice a slovotvorbě a o principech vyčlenění slovních druhů. Uvedené poznatky se opírají o znalosti posluchačů z jiných jazykovědných disciplín. Základní pojmy jsou vyloženy dostupně a pečlivě, vše je doplněno množstvím příkladů.

Těžiště teoretické části spočívá v charakteristice jednotlivých slovních druhů, jejichž seznam v učebnici čítá dvanáct položek (podstatná jména, přídavná jména, číslovky, zájmena, slovesa, příslovce, predikativa, předložky, spojky, částice, modální slova a citoslovce společně se zvukomalebnými slovy). U slovesa je patřičná pozornost věnována způsobům slovesného děje a také kategoriím, které pro českého studenta díky česko-ruské interferenci představují určitý problém: kategorii vidu a slovesného rodu, jakož i adjektivním a adverbialním tvarům slovesným, tedy

příčestím a přechodníkům. Autoři neopomněli pojednat také o přechodu slov a slovních tvarů z jednoho slovního druhu do druhého. Všechny kapitoly o slovních druzích mají stejnou strukturu (sémantika, klasifikace, gramatické kategorie a způsoby jejich vyjádření, ohýbání, slovtvorba), což přispívá k velmi dobré přehlednosti a snadné orientaci v učebnici. Zvláštní kapitola je věnována aktivním procesům v gramatice současné ruštiny, probíhajícím pod vlivem vnitřních zákonitostí i vnějších faktorů. Jako aktivní procesy v ruštině jsou popsány: posilování analytismu, upřednostňování úsporných vyjadřovacích prostředků, směřování k unifikaci, aktivní působnost zákona analogie a přesun morfolo- gických prostředků hovorové ruštiny do spisovné normy.

Teoretická část zohledňuje výsledky posledních výzkumů v oblasti ruské gramatiky, prezentuje některé odlišné přístupy v lingvistické tradi- ci ruské a české, resp. československé, a odráží dynamiku vývoje grama- tického systému ruštiny v nedávné a současné době. Jsou uváděny různé pohledy na jednotlivé součásti morfolo- gického subsystému ruského jazy- ka, což studentovi umožňuje vytvořit si komplexnější představu o slo- žitosti studovaných jevů. Autoři rovněž upozorňují na základní odlišnosti mezi ruštinou a češtinou. Přečtení teoretické části učebnice bezpochyby potěší každého rusistu, který se rád zamýšlí nad gramatickou problematikou.

Organizace praktické části odpovídá rozložení materiálu v části teo- retické a je v souladu s poměrně teoretickým zaměřením celé učebnice. Najdeme v ní především zadání jako „найдите в тексте“, „отметьте“, „выделите“, „укажите“, „определите“, „объясните“, „назовите“, „оха- рактеризуйте“, „установите“, „проведите анализ“... Praktičtěji zaměřených cvičení, tedy cvičení na tvoření správných tvarů, doplňování, překlad, tvorbu vlastního textu s určitými slovy či tvary atd. je minimum nebo nejsou vůbec. Podle našeho názoru by bylo účelné pro další vydání učebnice praktickou část o taková cvičení rozšířit.

V samotném závěru učebnice nalezneme návod na morfematický rozbor slova a na morfolo- gický rozbor slov patřících k různým slovním druhům. Tuto inspirativní část publikace bezesporu uvítá každý učitel ruského tvarosloví. Inspiraci lze nalézt i v seznamu základní a doporučené literatury, který zahrnuje jak práce klasické, tak i vydání posledních let.

Učebnice je velmi podrobná, obsahuje všechny výjimky a prezentuje různé názory a náhledy na probíranou problematiku. Bylo by možné namítnout, že patrně ne veškeré informace v knize obsažené musí student bezpodmínečně znát, nicméně recenzovaná příručka není pojata jako pomůcka pro samouky a zkušený učitel bezpochyby dokáže označit látku, která je pro všechny studenty povinná, a ty části, které přináší rozšiřující informace. V některých případech bychom se bezesporu mohli přít o konkrétních formulacích či vypovídající hodnotě některých příkladů, nicméně celkově lze recenzovanou učebnici považovat za velký přínos a také velkou pomoc pro univerzitní učitele ruské gramatiky. Olomoucký učební text je důstojným a cenným doplněním řady existujících učebnic ruské morfologie určených pro české studenty a jsme přesvědčeni, že ho čeká ještě několik dalších vydání.

PhDr. Jindřich Kesner, CSc.
Katedra ruského jazyka a literatury
Pedagogická fakulta, Univerzita Hradec Králové
Rokitanského 62
500 03 Hradec Králové
Česká republika
jindrich.kesner@uhk.cz